

Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστολῶν

D I D A C H E
CZYLI
NAUKA
DWUNASTU APOSTOŁÓW

PRZEŁOŻYŁ Z GRECKIEGO
JÓZEF JANKOWSKI

Z DODANIEM KOMENTARZA E. BESSON'A
Z FRANCUSKIEGO WYDANIA BIBLIOTEKI
„LES AMITIÉS SPIRITUELLES”

SKŁAD W KSIĘGARNI KUNCEWICZA I HOFMANA
dawniej S. SADOWSKI, MARSZAŁKOWSKA, 91
WARSZAWA

1923.

DIDACHE
CZYLI
NAUKA
DWUNASTU APOSTOŁÓW

Mr. Menzies Barthel de Weidenfeld

ΕΑ 11
Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων

D I D A C H E
CZYLI
NAUKA
DWUNASTU APOSTOŁÓW

PRZEŁOŻYL Z GRECKIEGO
JÓZEF JANOWSKI

Z DODANIEM KOMENTARZA E. BESSON'A
Z FRANCUSKIEGO WYDANIA BIBLIOTEKI
„LES AMITIÉS SPIRITUELLES”.

SKŁAD W KSIĘGARNI KUNCEWICZA I HOFMANA

dawniej S. SADOWSKI, MARSZAŁKOWSKA, 91

WARSZAWA

1923.

ST

13756

K 439419
736409 I

Druk Synów St. Niemiry, Warszawa. Plac Napoleona 4.

D-07/613/32

19.04

5-

OD TŁOMACZA

Przed czterdziestu laty katolicka krytyka teologiczna święciła tryumf niebywały. Rzecz się tak miała. Uczony katolicki, ks. *Krawutzcky*, profesor wrocławskiego uniwersytetu, na mocy wzmianek u pisarzy kościelnych pierwszych wieków o istnieniu zabytku starochrześcijańskiego, który kładziono obok Ewangelji, opierając się na najstarszych tekstach chrześcijańskich [liście Barnaby, 7-ej książce Postanowień Apostolskich (c. 1—12) i tak zwanej *Apostolskiej Ustawy Kościoła* (c. 1—14)], sporządził i wydrukował rekonstrukcję domyślną tego zaginionego od wieków utworu, p. t. „Dwie Drogi“.

W następnym zaraz roku metropolita nikomedyjski obrządku wschodniego, Filotheos Bryennios, ogłosił w Konstantynopolu odnaleziony ów starochrześcijański zabytek, p. t. *Didaché tón dódeka Apostolón* (*Nauka dwunastu Apostołów*), w którym pierwsza część zgadzała się prawie dosłownie z odbudowanym tekstem *Dwóch dróg* Krawutzcky'ego.

Cały świat uczonych teologów chrześcijańskich, zdumiony tą przemyślnością krytyczną Krawutzcky'ego i porwany nieoszacowaną wartością tego najstarszego prawie nowoodkrytego dokumentu dziejów pierwiastkowych chrześcijaństwa, rzucił się wprost do badania

jego. W cztery lata po okazaniu światu tekstu greckiego Didaché, miałeś już do 200 dzieł, z zakresu wydania, tłumaczeń, krytyki, studjów i t. d. niezwykłego tego dokumentu. Zarówno Europa, jak i Ameryka, zarówno katolicy, jak i protestanci, włożyli w to zapal ogromny. Ci ostatni nawet, przesadzając w rącej krytyce, przypuścili, że pierwsze 6 rozdziałów Didache, dotyczące *Dwóch dróg*, są pochodzenia jeszcze żydowskiego (amerykanin Taylor Salmon; niemiec Harnack, słynny krytyk biblijny). Każde zresztą wyznanie, jak mówi sam Harnack, starało się odnaleźć swe pierwiastki w tym starym trybie Kościoła, okazanym przez Didache. Niewątpliwą ponad wszystko jest rzeczą, że Didache stanowi najpierwszy zbiór ogólny nauki i dyscypliny kościelnej w I wieku po Chrystusie (krytyka ogólna podaje czas powstania Didache na mniej więcej około r. 85 po Chr., cofając je niekiedy aż do 50 r.). Jest ona streszczeniem, rodzajem *Compendium* moralności chrześcijańskiej, prawa kościelnego, dogmatyki, liturgiki, katechetyki i poniekąd homiletyki Kościoła chrześcijańskiego. Jest ona najstarszym podręcznikiem Kościoła.

Niniejsze wydanie polskie Didache stanowi przekład ścisły, dokonany z tekstu greckiego przez niżej podpisanego, wraz z dołączeniem przełożonych z francuskiego odnośników i komentarza zwartego do tego dokumentu E. Bessona, według wydania, świeżo sporządzonego przez *Les Amitiés spirituelles* w Paryżu.

Z naczelných liczných autorów, którzy w przekładach, ocenach i krytykach traktowali ten przedmiot, poza francuskimi, przytoczonymi w komentarzu E. Bessona, wymienić należy głośne nazwiska i niepospolite dzieła: z katolickiej strony, F. X. Funka, ojca Ignacego Minassi'ego, Józefa Schlechta, rzymskie wydanie Józefa Vizzini'ego, i z niekatolickiej strony: Bryenniosa, Harnacka, Schaffa, Harrisa, zbiorowe O. de Gelbhardta, A. Harnacka i Th. Zahna „Patrum apostolicorum opera“ (Lipsk).

W r. 1902 ukazało się nakładem „Przeglądu Katolickiego“ polskie wydanie Didache w nader sumiennem opracowaniu Ks. A. Szaniawskiego.

Jaki jest cel w dzisiejszych czasach popularnego tego wydania po polsku Didache?

Wielki i ważny, — większy, niż naukowy.

Oto, w dzisiejszej epoce chrześcijańskiej pełni już czasów, epoce fatalnej i krytycznej, gdy dzieło szatańskie narosłego w świecie zła, jako antytezę Chrześcijaństwa, jako zamianę zdradziecką ducha na materję, toruje nikczemny *komunizm*, mała ta książeczka, pierwocinami swemi nieodmiennych zasad chrześcijańskich, ma kłaść przed oczy i serce czytelnika obraz prawdziwy wspólnoty, obraz prawdziwy *Komuny*, a raczej *Komunji* z ducha ludzkości, jedynej, jaka dobrą swą wolą może dziś zbawić świat.

Niech więc z tym wpływem idzie dziś między ludzi.

Józef Jankowski.

NAUKA DWUNASTU APOSTOŁÓW

Nauka Pańska, podana przez dwunastu apostołów ludom. *(a)*

ROZDZIAŁ I.

1. Dwie są drogi, jedna życia i jedna śmierci.

Przedział zaś wielki między dwiema temi drogami.

a) *Didache* albo *Nauka dwunastu Apostołów* jest jednym z pism najdawniejszych Chrześcijaństwa; sięga ona być może samej epoki, w której Ewangelje zostały zredagowane. Bardzo wczesnie była ona przedmiotem czci wielkiej, tak że, w ciągu pewnego czasu, była ona odczytywana, wraz z Listami, przy obrzędach pierwotnego Kościoła.

Pragnęlibyśmy, by czytanie czcigodnego tego zabytku, suchego — jest on bowiem utworem moralności religijnej — ale cudownego, jak fresk Prymitywów, wznosiło myśl ku Temu, który natchnął uwagi te całkiem proste, całkiem naiwne, i dało uczuć, że Ewangelje — gdzie podane są tylko czyny i nauki Chrystusa — są księgą jedyną, pochodzącą bezpośrednio od Boga.

2. Droga tedy życia jest ta:

Po pierwsze, będziesz miłował Boga, który cię stworzył; powtóre, bliźniego twego, jak siebie samego. ^(b)

Wszystkiego zaś, czego byś nie chciał, żeby tobie czyniono, i ty nie czyni innemu ^(c).

3. Słów zaś tych nauka jest taka:

Błogosławcie tych, którzy wam złorzeczą, i módlcie się za wrogów waszych, pośćcie zaś za tych, którzy was prześladują; cóż bo za łaska, jeżeli miłujecie tych, którzy was miłują, zali i poganie nie czynią także tego? Wy zaś miłujcie tych, którzy was nienawidzą, a nie będziecie mieli wroga.

4. Powstrzymuj się od chuci zmysłowych i cielesnych. Gdy kto cię uderzy w prawy policzek, nadstaw mu i drugi, a będziesz doskonały. Gdy kto cię zmuszać będzie iść

b) Mateusz, 22/37—39. Cf. streszczenie religji żydowskiej, dane przez Rabbiego Hillela: „Czego nie chcesz dla siebie, nie czyni tego bliźniemu; to bowiem jest całe prawo, reszta jest tylko jego komentarzem“.

c) „Wszystko tedy, cokolwiek chcecie, aby wam ludzie czynili, i wy im czynicie, boć ten jest zakon i prorocy“. (Mateusz, 7/12).

z nim miłą, idź z nim dwie; gdy kto ci weźmie suknię twoją, daj mu i płaszcz; gdy kto ci zabierze, co twego, nie żądaj zwrotu, ani bo możesz.

5. Każdemu proszącemu cię daj i nie żądaj zwrotu; Ojciec bo chce, by wszystkim dawano z darów Jego. ^(d) Szczęśliw, kto daje według przykazania, albowiem jest bez winy.

Biada biorącemu: albowiem jeżeli bierze kto potrzebujący, bez winy będzie; ale niepotrzebujący, zda sprawę, dlaczego wziął i na co; do więzienia wtrącony, będzie pytany o to, co uczynił, i nie wyjdzie z tamtąd, póki nie odda ostatniego szelągka. ^(e) Wszak powiedziano o tem i to: Niech spotnieje jałmużna twoja w rękach twoich, za nim się dowiesz, komu dajesz. ^(f)

^{d)} „Ojciec wasz czyni, że słońce jego wschodzi na dobre i złe, i spuszcza deszcz na sprawiedliwe i niesprawiedliwe“ (Mateusz, 5/45).

^{e)} Czwarta część asa stanowiła grosz rzymski (1 do 2 cent. franc.).

^{f)} Rada podobna znajduje się u Jezusa Syna Siracha (ks. Eklezjastyka, rozd. 12, wers. 1 i nast.).

ROZDZIAŁ II.

1. Drugie zaś przykazanie nanki:

2. Nie będziesz zabijał; nie będziesz cudzołożył; nie będziesz znieprawiał dzieci; nie będziesz czynił porubstwa; nie będziesz kradł; nie będziesz zajmował się magją; nie będziesz sporządzał napojów trujących; nie będziesz spędzał płodu, ani zabijał nowonarodzonego. (a) Nie będziesz pożywał rzeczy bliźniego twego; (b)

3. Nie będziesz krzywoprzysięgał; nie będziesz dawał fałszywego świadectwa; nie będziesz złorzeczył; nie będziesz złopomnił.

a) W epoce Marka Aureljusza, Athenagoras napisze w swej *Apologii*: „Uważamy za zabójczynie kobiety, które gubią płód, i mniemamy, że opuszczenie dziecka znaczy tyleż, co jego zabicie“. Cl. Tertuljan: „Nam, którym jest wzbronione wszelkie zabójstwo, zakazuje się niszczenie płodu matki w jej łonie, nawet zanim się człowiek ukształtuje. Jest to zabójstwo dokonane zgóry przeszkadzać narodzeniu człowieka, bowiem jakaż różnica jest pomiędzy przeciwniem się narodzeniu duszy i wyrwaniem jej z ciała, jakie ona ożywia?“ (*Apologia*, 9)

b) „Słyszeliście zaś, iż powiedziano ludziom dawnym: Nie będziesz krzywo przysięgał..... A ja wam powiadam, abyście zgoła nie przysięgali“. (Mateusz, 5/33,34).

4. Nie będziesz dwoistej myśli ani dwoistego języka: dwoistość bowiem jest sidłem śmierci. *(c)*

5. Niech nie będzie twe słowo kłamliwe, ani próżne, ale wypełnione czynem. *(d)*

6. Nie będziesz chciwcem, *(e)* ani łupieżcą, ani hypokrytą, ani złośliwym, ani pysznym. Nie będziesz podejmował złej rady przeciw bliźniemu twemu.

7. Nie będziesz nienawidził nikogo, ale jednych skarcisz, za drugich będziesz się modlił, innych miłować będziesz więcej *(f)*, niż życie własne *(g)*.

c) Obacz tę samą myśl u Jezusa syna Siracha, 28/13—26. Cl. Jakób, 3/1—12. „A kto dół kopie, weń wpadnie; a kto zakłada kamień bliźniemu, oń się obrazi; a kto na drugiego sidło stawia, zginie w niem (ks. Eklezjastyka, 27/29).

d) „A niechaj mowa wasza będzie: Jest, jest; lub nie, nie“ (Mateusz, 5/37). „Mów mało, czyni wiele“. (Szammai w *Pirke Aboth*, I, 15).

e) To znaczy takim, co chce mieć więcej, niż inni, czyli więcej, niż winien mieć.

f) Chrystus nakazał kochać wszystkich.

g) Użyty tu jest wyraz: *Psyche*: życie, dusza, serce, ośrodek uczuciowy.

ROZDZIAŁ III.

1. Synu mój, unikaj wszelkiego zła i wszelkiego podobieństwa jego.

2. Nie bądź gniewliwym, bowiem gniew prowadzi do zabójstwa, ani zazdrosnym, ani kłótliwym, ani zapalczywym; z tego bowiem wszystkiego powstają zabójstwa.

3. Synu mój, nie bądź pożądliwym, bowiem pożądlivość prowadzi do porubstwa; ani brudnym w mowie, ani wyniosłym w spojrzeniu, ze wszystkiego bowiem tego powstają cudzołóstwa. ^(a)

4. Synu mój, nie bądź wróżem, gdyż to prowadzi do bałwochwalstwa; ani czarownikiem, ani astrologiem, ani odczyniającym, ani chciej patrzeć na to; ze wszystkiego bowiem tego rodzi się bałwochwalstwo.

5. Synu mój, nie bądź kłamcą, bowiem kłamstwo prowadzi do kradzieży; ani miłującym pieniądź, ani próżnym; ze wszystkiego bowiem tego powstają kradzieże.

a) „Wszelki, który patrzy na niewiastę, aby jej pożądał, już ją zcudzołożył w sercu swoim (Mateusz, 5/28).

6. Synu mój, nie szemraj, gdyż to prowadzi do bluźnierstwa; ani bądź hardym, ani złośliwym: ze wszystkiego bowiem tego rodzaju się bluźnierstwa.

7. Bądź cichym, bowiem cisi posiadają ziemię. ^(b)

8. Bądź pobłażliwym, miłosiernym, potulnym, spokojnym, dobrym; zachowuj zawsze drząc słowa, któreś usłyszał.

9. Nie będziesz się wynosił, ani nie dopuścisz pychy do serca. ^(c)

Nie przystanie dusza twa do pysznych, ale będzie obcowała ze sprawiedliwymi i pokornymi.

10. Co przyjdzie na cię, przyjmuj, jako dobro, wiedząc, że bez Boga nic się nie staje.

^{b)} Zbieżność ta zdaje się wskazywać, że autor czyni aluzję do obietnicy Pańskiej: Mateusz, 5/4. (P. Sabatier).

^{c)} Obacz notę *g* z rozdziału poprzedzającego.

ROZDZIAŁ IV.

1. Synu mój, tego, co ci głosi słowo Boże, będziesz pamiętał dniem i nocą ^(a); czcić zaś go ^(b) będziesz, jak Pana; zkaż bowiem sprawa Pańska jest głoszona, tam jest Pan.

2. W ciągu dnia szukać będziesz towarzystwa ^(c) świętych, byś poległ na ich słowach. ^(d)

3. Nie będziesz czynił rozdziału, lecz będziesz godził walczących; będziesz sądził sprawiedliwie, nie będziesz miał względu na osobę, karcąc wykroczenia. ^(e)

^a) „Pamiętajcie na przełożone wasze, którzy wam mówili słowo Boże“ (Do Żydów, 13/7). „Ten, kto się nauczy od swego bliźniego jednego rozdziału z pisma, jednego poddziału, jednego wersetu, jednego wyrazu, jednej litery, ma go czcić, jako mistrza swego“ (Pirke Aboth, VI/3).

^b) Dosłownie: Pańskość, władza Pańska.

^c) Dosłownie: oblicza.

^d) „Niechaj dom twój będzie miejscem zboru dla mędrców. Nie gardź prochem ich stóp i zbieraj chciwie ich słowa“ (Pirke Aboth, I, 4). „A ujrzysz li mądrego, porań się do niego; a noga twoja niechaj trze progi domu jego“ (ks. Eklezjastyka, 6/35—36).

^e) „Nie będziesz czynił nieprawości, ani niesprawiedliwie sądzić będziesz. Nie patrz na osobę ubogiego, ani czcisz twarzy możnego, sprawiedliwie sądz bliźniemu twemu.“ (Leviticus, 19/15).

4. Nie będziesz miał uczuć podzielonych co do następstw twych czynów. (*f*)

5. Nie będziesz miał rąk wyciągniętych do brania, a do dawania skurczonych. (*g*)

6. Jeżeli masz co zbytecznego, dasz to na odkupienie za grzechy twoje. (*h*)

4. Nie będziesz się wahał w dawaniu, ani dając szemrał: będziesz bowiem wiedział,

f) Dosłownie: Nie będziesz miał duszy (psyche) podzielonej, czy będzie to, czy nie będzie. Do czego stosuje się to niezdecydowanie? Jedni myślą, że do wysłuchania modlitwy; inni przypuszczają, że do spełnienia obietnic mesjanicznych; jeszcze inni mniemają, że autor robi tu aluzję do zwyczaju niewypowiadania się, bardzo rozpowszechnionego wśród sędziów ówczesnych, wahających się pomiędzy pragnieniem pozostania prawymi i obawą narażenia się bogaczowi możnemu. [Naszem zdaniem, stosuje się to do potrzeby ufności niepodzielnej. Przypisek tłumacza]

g) „Niech nie będzie ręka twoja wyciągniona ku braniu, a skurczona ku dawaniu“. Ks. Eklezjastyka, 5/36).

h) „Jałmużna jest rzeczą wielką, bowiem odkupuje ona grzechy i wybawia od śmierci. Rabbi Meir powiada: „Jeżeli ktoś ci zarzuci: Dlaczego, jeżeli Bóg wasz kocha ubogich, nie żywi ich? odpowiedz: Iżbyśmy mogli przez nich wybawić się od gehenny“. (Talmud babiloński, *Baba Bathra*, 10,a) „Albowiem jałmużna od śmierci wybawia, i ona jest która oczyszcza grzechy“ (Tobiasza, 12/9)

kto jest dobrym oddawcą, który cię wynagrodzi.

7. Nie będziesz się odwracał od potrzebującego⁽ⁱ⁾, ale będziesz miał wspólne wszystko z bratem twoim i nie powiesz, że to jest twoje własne; ^(k) jeżeli bowiem wspólność macie w tem, co nieśmiertelne, o ile bardziej w tem, co znikome. ^(l)

8. Nie będziesz cofał ręki swej z syna twego czy córki twej, ale od dzieciństwa będziesz ich uczył bojaźni bożej.

9. Nie będziesz rozkazywał służącemu swemu czy służącej swej w gorzkości, mają bowiem nadzieję w tym samym Bogu, by

i) „Nie broń dobrze czynić temu, który może; jeśli możesz, i sam dobrze czyń. Nie mów przyjacielowi twemu: „Idź, a wróć się; jutro ci dam, gdy możesz zaraz dać“ (Przyowieści, 3/27—28). „Nie odrzucaj prośby utrapionego, a nie odwracaj oblicza swego od potrzebującego. Nie odwracaj oczu twoich od ubogiego dla gniewu: a nie dopuszczaj proszącym z tyłu cię przeklinać (ks. Eklezjastyka, 4/4,5).

k) Cl. Dzieje Apost., 4/32.

l) „Bo jeśli duchowych dóbr (chrześcijan) poganie uczestnikami się stali, powinni są w rzeczach doczesnych usługiwać im“. (Do Rzymian, 15/27)

przypadkiem nie przestali bać się Boga, który jest nad obojgiem: ^(m) nie przychodzi bowiem On wzywać ludzi według oblicza, ale tych, których Duch przysposobił.

11. Wy zaś, służący, podlegajcie panom waszym, jako wzorowi Boga, z uszanowaniem i z bojaźnią. ⁽ⁿ⁾

12. Będziesz miał w nienawiści wszelką obłudę i wszystko, co się nie podoba Panu.

13. Nie będziesz opuszczał przykazań Pańskich, ale będziesz strzegł, coś przejął, ani dodając, ani ujmując. ^(o)

^{m)} „A wy, panowie, też im (niewolnikom) dobrze czynicie, odpuszczając groźby, wiedząc, iż i ich i wasz Pan jest w niebiesiech: a niemasz u niego względu na osoby“. (Do Efezów, 6/9).

ⁿ⁾ „Słudzy, posłuszni bądźcie panom.... z dobrą wolą służąc, jako Panu, a nie ludziom“. (Do Efezów, 6/7).

^{o)} „Nie przydadcie do słowa, które wam mówię, ani ujmiecie z niego: strzeżcie mandatów Pana Boga waszego, które ja wam rozkazuję“ (Deuteronomium, 4/2). „Albowiem oświadczam się każdemu słuchającemu słów proroctwa ksiąg tych: Jeśli kto przyłoży do tego: przyłoży Bóg nań plagi, opisane w tych księgach. A jeśliby kto ujął z słów ksiąg proroctwa tego, zdejmie Bóg część jego z ksiąg żywota i z miasta świętego, które są opisane w tych księgach“. (Apokalipsa, 22/18,19)

14. W Kościele będziesz się spowiadał z grzechów twoich (*p*) i nie przystąpisz do modlitwy swej z sumieniem złem. Ta jest droga życia.

ROZDZIAŁ V.

1. Droga zaś śmierci jest ta: Naprzód zła ona i pełna przekleństwa: zabójstwa, cudzołóstwa, pożądlivości, porubstwa, kradzieże, bałwochwalstwa, praktyki magiczne, trucie, łupiestwa, krzywoprzysięstwa, obłudy, nieuczciwość, chytrość, pycha, złość, zuchwałstwo, chciwość, sprośna mowa, zawiść, zarozumiałość, pogarda, buta;

2. Prześladowcy dobrych, nienawidzący prawdy, miłośnicy fałszu, nie znający nagrody sprawiedliwości, (*a*) nie przykładający się do dobra, ani do sprawiedliwego sądu, czujni nie na dobro, lecz na zło;

p) „Spowiadajcie się tedy jedni drugim z grzechów waszych“ (Jakóba, 5/16). Cl. Didache, 14/1.

a) „Sprawiedliwość obejmowała główne dobre uczynki Żydów: jałmużnę, modlitwę i post“ (Stapfer: nota do Mateusza, 6/1). Cl. Tobiasz, 12/8.

3. Którzy są dalecy od łagodności, i cierpliwości, którzy próżność miłują, którzy zysk ścigają, którzy nie litują się nad biednym. nie współczują utrudzonemu, którzy nie znają Tego, który ich stworzył, zabójcy dziełek, niszczący zaród Boży, ci, którzy odwracają się od tego, kto w niedostatku, którzy uciskują strapionego, możnych obrońcy, biednych sędziowie niesprawiedliwi, wszechgrzeszni. Strońcie, o dziatki, od tych ludzi.

ROZDZIAŁ VI.

1. Bacz, by cię kto nie odwiódł od tej drogi nauki, gdyż uczyłby cię tego, co jest poza Bogiem. Jeżeli więc możesz dźwigać całe jarzmo Pana, będziesz doskonały; a jeżeli nie możesz, rób, co możesz.

2. Co się tyczy pokarmów, nieś, co możesz, ale powstrzymuj się ściśle od tego, co jest ofiarowane bałwanom, gdyż to jest cześć, składana bogom martwym.

ROZDZIAŁ VII.

1. Co zaś do chrztu, to tak chrzcijcie: to wszystko naprzód powiedziawszy, chrzcijcie

w imię Ojca, Syna i Ducha Świętego w wodzie bieżącej.

2. Jeżeli zaś nie masz wody bieżącej, chrzczij w innej wodzie; jeżeli nie możesz w zimnej, to w ciepłej.

Jeżeli zaś nie masz ani jednej, ani drugiej (w ilości dostatecznej), wylej na głowę trzy razy wodę w imię Ojca, Syna i Ducha Świętego.

3. Przed chrztem zaś niech poszczą ten, który udziela chrztu, i ten, który otrzymuje go, i ci co mogą; w każdym razie, każesz pościć jeden albo dwa dni przedtem temu, który ma być chrzczony.

ROZDZIAŁ VIII.

1. Posty zaś wasze niech nie będą jednocześnie z postami obłudników: poszczą bowiem oni drugiego i piątego dnia po sabacie; wy zaś pościeczwartego i szóstego, ^(a)

^{a)} Żydzi pościli w poniedziałki i czwartki: tradycja podała, że Mojżesz wstąpił na Synaj we czwartek i zstąpił ztamtąd w poniedziałek. Chrześcijanie pościli we środy (dzień, w którym Judasz przyrzekł zdradzić swego Mistrza) i w piątki

2. Ani się módlcie, jako obłudnicy, ale jak kazał Pan w Ewangelji swej. Tak się módlcie:

3. Ojczy Nasz, który jesteś w niebiesiech, święć się Imię Twoje, przyjdź Królestwo Twoje, bądź Wola Twoja, jako w niebie, tak i na ziemi; chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj, i odpuść nam naszą winę, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom, i nie wwódtz nas na pokuszenie, ale nas zbaw ode złęgo; albowiem Twoja jest moc i chwała na wieki.

3. Trzykroć dziennie tak się módlcie. (b)

ROZDZIAŁ IX.

1. Co zaś do Eucharystji (a), tak czyńcie wasze dziękczynienia. Naprzód nad kielichem:

(dzień przygotowania do sabatu) na pamiątkę śmierci Jezusa. Znaczenie tego postu nie jest tu wskazane. Nie zrobiono aluzji ani do Męki Pańskiej, ani do myśli, wyrażonej w *Pasterzu Hermasa* o zachowaniu dla ubogich braci oszczędności ze strawy, wynikających z postu.

b) Godziny te zwą się dziś jeszcze: *Szacharith*, *Minchach* i *Arabith*. Cf. Tertuljan: *De jejunio*, Rozdz. 10.

a) Wyraz Eucharystja znaczy: dziękczynienie. Po hebrajsku: *Berakah*.

2. Dzięki Ci czynimy, Ojczy nasz, za świętą winnicę ^(b) Dawida, syna Twego, którąś dał nam poznać przez Jezusa, Syna Twego. Tobie chwała na wieki.

3. Zaś przy łamaniu chleba:

Dzięki Ci czynimy, Ojczy nasz, za życie i poznanie, któreś dał nam poznać przez Jezusa, Syna Twego. Tobie chwała na wieki.

4. Jak chleb ten łamany rozproszony był po wzgórzach i zebrany stał się jednym, tak niech się zgromadzi Kościół Twój z krańców ziemi w Królestwie Twojem ^(c); bowiem Twoja jest chwała i moc przez Jezusa Chrystusa na wieki.

5. Niechaj zaś nikt nie je i nie pije z waszego dziękczynienia, jeno ochrzczeni w imię Pańskie; o tem bowiem rzekł Pan: Nie dawajcie tego, co jest święte, psom.

b) To znaczy: „lud wybrany, Izraela bożego“ (P. Sabatier).

c) Porównanie to podejmie Cyprjan (list 63/13), by przedstawić złączenie wiernych w ciele Chrystusa.

ROZDZIAŁ X.

1. Zaś po nasyceniu się ^(a) tak dzięki czynićcie:

2. Dzięki Ci czynimy, Ojcze święty, za święte imię Twoje, któremuś dał przybytek w sercach naszych, i za poznanie i wiarę i nieśmiertelność, jaką dałeś nam poznać przez Jezusa, Syna Twego; Tobie chwała na wieki.

3. Ty, Panie wszechmocny, stworzyłeś wszystko z powodu imienia Swego, pokarm i napój dałeś ludziom na używanie, by dzięki Ci czynili, nam zaś raczyłeś udzielić duchowego pokarmu i napoju i życia wiecznego przez Syna Twójego.

4. Przedewszystkiem dzięki Ci czynimy, żeś moźny; Tobie chwała na wieki.

5. Pomnij, Panie, o Kościele Twoim, byś go uwolnił od wszelkiego zła i byś uczynił go doskonałym w miłości swej, i zgromadź go z czterech wiatrów, uświęcony dla Kró-

a) Chodzi więc o prawdziwe spożywanie: „abyś, gdy będziesz pożywał i nasycisz się, błogosławił Pana Boga twego za ziemię niepospolitą, którąć dał“ (Deuteronomium, 8/10).

lestwa Twojego, któreś mu zgotował; bowiem Twoja jest moc i chwała na wieki.

6. Niech przyjdzie łaska i niech przeminie świat ten. Hosanna Synowi Dawidowemu! ^(b) Kto święty, niech przystąpi; kto nie, niech czyni pokutę. *Maran atha.* ^(c) Amen.

7. Prorokom zaś pozwólcie czynić dzięki, jakie chcą.

ROZDZIAŁ XI.

1. Kto tedy przyjdzie i będzie nauczał was wszystkiego tego, co tylko co powiedziano, tego przyjmujcie;

2. Jeżeli zaś ów nauczyciel przewrotny i będzie uczył was innej nauki, aby obalić tę, którą otrzymaliście, nie słuchajcie go; ^(a) zaś jeżeli naucza, aby potwierdzić sprawiedliwość i poznanie Pana, przyjmujcie go, jako Pana. ^(b)

b) Rękopis Jerozolimski podaje: Bogu Dawidowemu.

c) Dwa te słowa są po syryjsku i oznaczają: Pan przychodzi.

a) „Jeśli kto przychodzi do was, a nauki tej nie przynosi, nie przyjmujcie go do domu, ani go pozdrawiajcie.“
(2, Jan, 10).

b) „Kto was przyjmuje, mnie przyjmuje: a kto mnie przyjmuje, przyjmuje Tego, kto mnie posłał. (Mateusz, 10/40)
Cl. Łukasz, 10/16; Jan, 13/20.

3. Zaś co do apostołów i proroków, czynicie według przepisu Ewangelji tak:

4. Każdy apostoł, przychodzący do was, niech będzie przyjmowany, jak Pan;

5. Ale niech nie zostaje dłużej, jak dzień, a jeżeli trzeba, i drugi; jeżeli zaś trzy dni zostaje, jest to prorok fałszywy.

6. Odchodząc, niech apostoł nic nie bierze, prócz chleba, który wystarczy do miejsca, gdzie zanojuje; jeżeli zaś żąda pieniędzy, jest to prorok fałszywy.

7. I każdego proroka mówiącego w Duchu nie doświadczać ani rozsądzać; wszelki bowiem grzech będzie odpuszczony, ale ten grzech nie będzie odpuszczony.

8. Nie każdy zaś w duchu mówiący jest prorokiem, chyba że ma obyczaje Pana; z obyczajów tedy będzie poznany prorok fałszywy i prawdziwy. ^(c)

9. Wszelki prorok mówiący w duchu, aby przygotować stół, nie powinien jeść z niego; jeżeli je z niego, jest to prorok fałszywy.

c) Strzeżcie się pilnie fałszywych proroków.. Z owoców ich poznacie je“ (Mateusz, 7/15,16).

10. Wszelki prorok, nauczający prawdy, jeżeli nie czyni tego, czego naucza, jest prorok fałszywy.

11. Każdy prorok doświadczony, prawdziwy, działający przez wzgląd na tajemnicę ziemską Kościoła, ^(d) nie uczący zaś innych czynić, co sam czyni, nie będzie sądzony od was; do Boga bowiem należy sądzić go; takż czynili i starożytni prorocy.

12. Ale jeżeli ktoś, mówiąc w duchu, powie wam: Daj mi pieniędzy czy czego innego, nie słuchajcie go; gdyby zaś powiadał, żeby dać dla innych potrzebujących, niech nikt go nie sądzi.

ROZDZIAŁ XII.

1. Ktokolwiek przychodzi w imię Pańskie, niech będzie przyjęty; potem, doświadczwszy go, poznacie go, rozeznanie bowiem mieć będziecie tego, co prawe, i tego, co lewe. ^(a)

2. Jeżeli przychodzący jest przechodniem, pomagajcie mu, ile możecie; ale niech nie

d) To jest: zjawu królestwa Bożego.

a) „Dobra i zła“. Cl. Jonasz, 4/11.

pozostaje u was dłużej nad dwa czy trzy dni, gdy zachodzi potrzeba.

3. Jeżeli zaś chce wśród was osiąść, będąc rzemieślnikiem, niech pracuje i niech pożywa; ^(b)

4. Jeżeli zaś niema rzemiosła, według rozoznania waszego baczcie, by chrześcijanin nie żył wśród was, nic nie robiąc.

5. Jeżeli zaś nie chce tak czynić, jest ciągnącym korzyść z Chrystusa; miejcie się na baczności przed takimi ludźmi.

ROZDZIAŁ XIII.

1. Każdy prorok prawdziwy, pragnący osiąść wśród was, godzien jest pożywienia swojego.

2. Tak samo i nauczyciel prawdziwy godzien jest, jako robotnik, pożywienia swojego. ^(a)

b) „Jeżeli kto nie chce robić, niech też nie je“. (2. Do Thessaloniczan, 3/10). Starzy rabini powiadali: „zdzieraj skórę z koni martwych i nie zależ od dobroczynności bliźniego; żyw się w dni świąteczne równie źle, jak w dni zwykle tygodnia, ale bądź niezależny“ (Rabbi Akiba, w traktacie *Pesahim*).

a) „Godzien jest robotnik strawy swojej“ (Mateusz, 10/10). „Tak też postanowił Pan tym, którzy Ewangelię opowiadają, aby z Ewangelji żyli“, (1, do Koryntjan, 9/14).

3. Weźmiesz więc wszelkie pierwociny płodów tłokarni i klepiska, wołów i owiec, by je dać prorokom; oni bowiem są najwyższymi waszymi kapłanami.

4. Jeżeli zaś nie macie proroka, dajcie biednym.

5. Jeżeli chleb rozcyniasz, weź z niego pierwociny i daj według przykazania. ^(b)

6. Tak samo, otwierając beczułkę wina czy oliwy, weź z niej pierwociny i daj je prorokom.

7. Pieniędzy także i ubrania i wszelkich dóbr (jakie posiadasz), weź pierwociny, jakoci się zda, i daj je według przykazania.

ROZDZIAŁ XIV.

1. W dzień zaś pański Pana, zebrawszy się, łamcie chleb i dzięki czyńcie, wyznaw-

^{b)} „Wyniosłem, co jest poświęcone, z domu mego, i dałem to Lewitowi, i przechodniowi, i sierocie, i wdowie, jakęś mi rozkazał“. (Deuteronomium, 26/13). Filon (*De proemiis sacerdotum*) podaje, że w rodach żydowskich, gdy rozcyniono chleb, odkładano część jego na bok, którą dawano kapłanowi albo lewicie, mieszkającemu w mieście; jeżeli nie było ani kapłana ani lewity, rzucano ją na ogień i spalano.

szy przedtem występki wasze, iżby czystą była ofiara wasza.

2. Ktokolwiek zaś ma zatarg z bliźnim swym, niechaj się nie schodzi z wami, dopóki się nie pogodzi, ^(a) aby się nie pokalała ofiara wasza.

3. Tak bowiem powiada Pan:

„Na każdym miejscu i każdego czasu przynosić mi masz ofiarę czystą; jako że król wielki jestem, powiada Pan, i imię moje jest godne podziwienia między narody“. ^(b)

ROZDZIAŁ XV.

1. Obierajcie więc sobie biskupów i diakonów, godnych Pana, mężów cichych i bezinteresownych, prawych i doświadczonych,

a) „Jeśli tedy ofiarujesz dar twój do ołtarza, a tam wspomnisz, iż brat twój ma nieco przeciw tobie: zostaw tam dar twój przed ołtarzem, a idź pierwiej zjednać się z bratem twoim: a tedy przyszedłszy, ofiarujesz dar twój“ (Mateusz, 5/23,24).

b) Malachjusz, 1/11,14.

sprawują bo wam i oni służbę proroków i nauczycieli.

2. Nie wzgardzajcie tedy nimi; oni bowiem są u was szanowni razem z prorokami i nauczycielami.

3. Upominajcie zaś siebie wzajem nie w gniewie, ale w pokoju, jak macie zlecenie w Ewangelji, a z tym, który szkodzi swemu bliźniemu, niech nikt z was nie rozmawia, i niech przez was nie będzie słuchany, dopóki nie opamięta się.

4. Modlitwy zaś wasze i jałmużny i wszelkie uczynki tak czyńcie, jak macie nakaz w Ewangelji Pana naszego.

ROZDZIAŁ XVI.

1. Czuwajcie nad życiem waszem. Niech lampy wasze nie gasną i lędźwie wasze nie pozostają nieopasane, ale bądźcie gotowi: nie wiecie bowiem godziny, w której Pan nasz przyjdzie.

2. Często też się schodźcie, poszukując, co przystoi duszom waszym; ^(a) nie pomoże

a) Wyraz tu użyty: psyche. (Cl. 2/7).

wam bowiem wcale cały czas wiary waszej, jeżeli w ostatniej porze nie będziecie przygotowani.

3. W ostatnich dniach bowiem namnożą się fałszywi prorocy i gorszyciele, i odmienią się owce w wilków, i miłość odmieni się w nienawiść.

4. Bo z powiększeniem się nieprawości, ludzie będą się wzajem nienawidzili i prześladowali i zradzali. I wtedy zjawi się Zwodzieciel świata, podając się, jako syn boży, i będzie czynił znaki i cuda, i ziemia odda się w ręce jego, i będzie czynił bezprawia, jakich nigdy nie było od początku wieków.

5. Tedy pójdzie stworzenie ludzkie na ogień próby, i wielu się zgorszy i zginie; ci zaś, co pozostaną przy wierze swej, będą zbawieni od tego wyklęcia.

6. I wtedy ukażą się znaki prawdy; na-przód znak otwarcia nieba, ^(b) potem znak głosu trąby i trzeci powstanie umarłych.

b) Dosłownie: rozpostarcia w niebie.

7. Nie wszystkich wprowadzie, lecz jak powiedziano: „Przyjdzie Pan i wszyscy święci z Nim“. (c)

8. Wtedy ujrzy świat Pana, przychodzącego na obłokach Nieba.

c) „Albowiem przyjdzie Syn człowieczy w chwale Ojca Swego z Anioły Swoimi“ (Mateusz, 16/27)

KOMENTARZ

Filoteusz Bryennios, patriarcha Nikomedji, wówczas gdy był biskupem w Seresie (Macedońskim) i dziekanem Szkoły Fanarskiej w Konstantynopolu, odkrył koło r. 1873, w bibliotece Grobu Pańskiego, która znajduje się w pałacu Fanarskim, chociaż należąca do patriarchatu Jerozolimskiego, rękopis dziełka greckiego, zatytułowanego: *Didache* (co znaczy *Nauka dwunastu apostołów*). Rękopis ten, skreślony piękną kursywą, został skopiowany w Jerozolimie w 1056 przez „Leona, pisarza i grzesznika.“ Bryennios sporządził bardzo znamenite wydanie ze wstępem i komentarzem (Konstantynopol, 1883).

Odkrycie Bryenniosa miało rozgłos ogromny. Ukazała się wielka ilość studjów, dotyczących *Didache*, z nich niektóre wraz z przekładem. Z pomiędzy prac, pisanych po francusku, przytaczamy:

G. Bonet-Maury: Nauka dwunastu apostołów. Próba przekładu z komentarzem krytycznym i historycznym. — Paryż, Fischbacher, 1884.

Hipp. Hemmer, G. Oger i A. Laurent: Ojcowie apostołscy. — I. Nauka Apostołów i list Barnaby. Paryż, Picard, 1907.

E. Jacquier: Nauka dwunastu Apostołów.—Praca doktorska. Paryż, 1891.

L. Massebieau: Nauka dwunastu Apostołów, Paryż, Leroux, 1884.

P. Sabatier: Didache albo Nauka dwunastu Apostołów. — Rozprawa na stopień bakałarza teologii. Paryż, 1885.

Zaznaczmy również:

W dziele *F. Nau: Didaskalja dwunastu Apostołów.* Paryż, Lethielleux, 1912, — przekład *Didache* z komentarzem;

Przekład d-ra *E. de Muralt*, ogłoszony w *la Revue de Théologie et de Philosophie* (w Lozannie), rocznik 17-ty (1884), str. 278—291.

Bibliografia wyczerpująca znajduje się na końcu dzieła księdza *E. Jacquier*.

* * *

Didache w pierwotnym Kościele zażywała wielkiej powagi.

Od końca pierwszego stulecia *List Barnaby* (IV, 9) przytacza werset 2 z rozdziału 16 i (XVI, 9) werset 1 z rozdziału 2 *Didache*. Zkądindziej, jego *Nauka dwóch dróg* (rozd. XVIII do XX) jest naśladowaniem pierwszych rozdziałów *Didache*: ustępy następujące są powtórzone prawie dosłownie: 1/1,2 i 2/2—7, 3/7, 4/2, 10/2 i 10/6.

Pasterz Hermasa (pierwsza połowa drugiego stulecia) czerpie natchnienie z *Didache*:

List pasterski XI, z *Didache* 11.

List pasterski VIII, 5, z *Didache* 5/1.

List pasterski II, 4-6, z *Didache* 4/7, 1/5.

Ireneusz również (środek drugiego stulecia) wspomina o niej w ustępie rozd. 14, gdzie są wyłożone warunki moralne, jakie wierny ma spełnić, by mógł sprawować Eucharystję.

Koło r. 190, Klemens Aleksandryjski zalicza *Didache* do ksiąg natchnionych i przytacza z niej kilka fragmentów:

2/1,2 w *Paedagogos*, II, x, 89 i III, xii, 89.

w *Frotrepticon ad Graecos*, x, 108, i

w *Stromata*, III, iv, 36;

3/5 w *Stromata*, I, iv, 100.

Drugi ten tekst przytoczony jest, jako Pismo święte. Dowodzi to, że, przynajmniej w pewnej liczbie kościołów, *Didache* stanowiła część zbioru Pisma św. Prócz tego, Klemens wzmiankuje o ustępie 9/2 w traktacie swoim *Quis dives salvetur?* r. 29.

7-ma księga *Ustaw apostoelskich*, przypisywanych Klemensowi Rzymskiemu, i pismo, zatytułowane *Epitome prawideł świętych Apostołów Kościoła katolickiego*, są tylko parafrazą różnych miejsc *Didache*.

Traktat *De Virginitate*, przypisywany Atanazemu, odtwarza (roz. XIII) dziękczynienie za chleb (*Didache* 9/3,4).

Orygenes przytacza również Didache 9/2 w swym *szóstym kazaniu (homilji) na temat księgi Sędziów* i 3/10 w traktacie *De principiis*, III, 2—7: ostatni ten tekst jest przytoczony, jako Pismo święte.

Ojcowie łacińscy nie znali, zda się, Didache, a jednak była ona przełożona na łacinę.

Rękopis, pochodzący z dziewiątego czy dziesiątego stulecia, który się znajduje w bibliotece Moelk'a (w Austrii) zawiera krótki fragment Didache po łacinie.

Rękopis jedenastego wieku, odkryty w Monachium, zawiera całkowity przekład łaciński pierwszych sześciu rozdziałów Didache.

Musiał być istnieć inny jeszcze przekład łaciński Didache, bowiem ustęp jej 14/2 jest przetłumaczony na łaciński w rozdz. 4 *De aleatoribus*, traktatu, pochodzącego z epoki niepewnej i fałszywie przypisywanego Cyrprjanowi. Traktat ten wzmiankuje również teksty Didache, 4/14 i 15/3.

Istnieje również przekład arabski Didache, ale jeszcze bardziej ułamkowy, niż łaciński.

* * *

Euzebjusz, w katalogu swym ksiąg spornych Nowego Testamentu, zacytował *Dzieje Pawła, Pasterza Hermasa, Apokalipsę Piotra, List Barnaby*, wspomina o „Didachai rzekomo apostoelskich“ (*Historja Kościoła*, III, xxv, 4—5).

W końcu czwartego stulecia, Rufin, w przekładzie swym łacińskim *Historji* Euzebiusza, zaznacza, że należało pisać nie Didachai, w liczbie mnogiej, lecz Dida-che, w liczbie pojedynczej.

W czterdzieści lat po Euzebjuszu, Atanazy († 379) przytacza ją, wraz z *Księgami Mądrości* Salomona, księgami *Eklezjastyki*, *Estery*, *Judyty*, *Tobjasza* i *Pasterzem* Hermasa, w liczbie pism nie kanonicznych, atoli „zaleconych przez Ojców Kościoła do czytania katechumenom, pragnącym oświecić się w słowie Bożem“ (39-ty list święteczny r. 367).

Didache jest wspomniana również pomiędzy „antilegomenami“ w *Synopsis'ie* *Starego i Nowego Testamentu*, fałszywie przypisywanym Atanazemu.

Anastazy Synaita, patriarcha Antjochji (599), w katalogu swym, cytuje Didache pomiędzy księgami ekstrakanonicznymi.

Nicefor, patriarcha Konstantynopolitański († 820) oznajmia ją w swej *Stichometriji* pośród Apokryfów Nowego Testamentu i wspomina, że ma ona 200 wierszy,

* * *

Didache najprawdopodobniej została napisana w drugiej połowie pierwszego stulecia. Wielka jej prostota jest dowodem jej dawności. Niemasz w niej zgola spekulacji metafizycznej; jedyna myśl wyłączna jej autora, to strona moralna życia. Od katechumenów, dopraszających się chrztu, nie wymagano zgodzenia się

umysłowego na formuły dogmatyczne, ale woli zastosowania swego postępowania do moralności, nauczanej przez Jezusa. W Didache zresztą nie masz doktryny, lub raczej jest tylko jedna, z której wypływa wszystka reszta: Bóg jest Bogiem jedynym, Ojcem, i Jezus jest Synem, Chrystusem. Autor anonimowy Didache jest w bliskim stosunku do tych, co układali Ewangelje, w szczególności do świętego Mateusza. W czasach, kiedy ułożył on małą swą książkę, słowa Chrystusa nie były jeszcze ustalone w zbiorach, stanowiących autorytet; uczniowie powtarzali je sobie i pouczali nimi Żydów i pogan, którzy przychodzili do nich.

Niemasz nigdzie śladu polemiki; żadnej wzmianki o jakiejbądź herezji. Otóż, walka z heretykami będzie, od drugiego stulecia, troską przeważającą pisarzy chrześcijańskich (Cl. 2, Piotr, roz. 2. Już św. Paweł — do Galatów 5/21 — wspomina w liczbie „uczynków ciała“ rozdziały i sekty).

Niemasz żadnej wiadomości o hierarchji kapłańskiej. Zresztą, nie masz jeszcze w Kościele urzędu kapłańskiego, właściwie mówiąc. Funkcje, jakie pełnią apostołowie i prorocy, są to te, jakie mieli w czasach dawnych. Apostołem jest ten, kto jest posłany. Później, nazwa ta będzie zachowana wyłącznie dla Dwunastu i dla św. Pawła; w Didache oznacza ona misjonarzy wędrownych, którzy odwiedzali gminy i krzepili je. Prorokiem jest ten, kto mówi na rzecz Boga, pod natchnieniem Ducha. W miarę jak układać się będzie

w ustawy życie religijne Kościoła, prorocy znikać będą. Tymczasem zajmują oni jeszcze, wraz z apostołami, pierwsze miejsce, mają oni bowiem władzę od Boga samego i, z racji tego, wzbronionem jest poddawać ich próbie, podczas gdy nauczyciele (doktorowie) i biskupi są wybierani przez wiernych, po poddaniu ich próbie. Doktor to ten, który naucza; mieszka on w gminie i żyje ze swej nauki, bowiem „godzien jest robotnik strawy“. Biskup jest dopiero tylko zwykłym nadzorcą (episkopos). Uczony i biskup zastępują proroków, gdy ci są nieobecni. W połowie drugiego stulecia, list Polikarpa do Filipensów i listy, przypisywane Ignacemu, ukazują biskupa, oddzielonego od presbiterów i panującego nad wszystkimi członkami zgromadzenia*). „Organy administracji zajęły miejsce organów ducha“.**)

Bardzo godne uwagi jest umiarkowanie, z jakim autor *Didache* mówi o rzeczach ostatecznych. Wystarczy, by to ocenić, przebieg Apokalipsy, ułożone w epoce apostołskiej, na przykład, Apokalipsę Ezdrasza, Wniebowzięcie Izajasza, które pochodzą z końca pierwszego stulecia, i wiele innych jeszcze, w których wyobrażnia

*) W liście do Jakóba, który jest na czele *Homilij*, przypisywanych Klemensowi Rzymskiemu, Kościół jest porównany z okrętem, miotanym przez burzę: Chrystus jest sternikiem; u boku Jego biskup, który Go zastępuje; presbiterzy, djakoni, uczeni są tylko majtkami.

**) Eug. Ménégos w *Témoignage*, 1 marca, 1884.

najbardziej rozwichrzona popuszcza sobie eugle i w których plenią się opisy fantastyczne i zatrważające.

* * *

Didache dzieli się na dwie części: 1°, nauka obejmująca sześć pierwszych rozdziałów; 2°, rodzaj obrządku najprostszego chrztu i eucharystji, któremu towarzyszą różne polecenia. Jest to podręcznik, gdzie się znajdują wszystkie przepisy niezbędne do ustanowienia i funkcjonowania gminy chrześcijańskiej.

I. — *Nauka* jest bardzo zbliżona do nauki rabinów palestyńskich; sentencje krótkie, a moralność całym praktyczna. Jest ona podana w formie porównania dwu dróg, prowadzących, jedna do życia, druga do śmierci. *) Obowiązki względem bliźniego dzielą się na obowiązki pozytywne i na obowiązki negatywne: pierwsze są te same, które są wyliczone w Kazaniu na Górze. Obowiązki negatywne są zapożyczone z drugiej ustawy Prawa w porządku, podanym przez Deuteronomium. „Za każdym nakazem idą przypadki, które

*) Nauka ta dwóch dróg spotyka się od najdawniejszej starożytności. Cl. Hezjod (*Prace i Dni*, koło 285 i nast.); Ksenofon (*Memorabilia*, II, 1). Obacz również: Filon (*De migratione Abrahami, De confusione linguarum*), Testament dwunastu Patriarchów (*Test. Assera, I*), Klemens Aleksandryjski (*Stromata, V, 5*). Znajduje się ona w Starym Testamencie, mianowicie w Deuteronomium, 30/15, 16, w Jeremjaszu, 21/8 (Cl. Eklezjastyka, 21/10) i w Ewangelji: Mateusza, 7/13, 14 (Cl. 2 Piotr, 2/15)

się z nim wiążą, najczęściej w progresji pomniejszającej się“ (L. Massebieau, str. 13). Godnem jest zaznaczenia, iż nie masz mowy o obowiązkach względem rodziców, do których jednak żydzi przywiązywali bardzo wielką wagę. Z drugiej strony, Didache kładzie nacisk na ascetyzm, odwrotnie niż Ewangelja.

II.—W Didache znajduje się podanie najstarsze co do sposobu sprawowania obrzędu *Chrztu* chrześcijańskiego. Katechumen, skoro został pouczony, jest chrzczony przez zanurzenie w wodzie bieżącej (Cl. Dzieje, 8/36—38). Ale praktyka ta nie jest zgoła obowiązująca. Jeżeli nie można wykonać zanurzenia, pokrapia się *) wodą głowę neofity, wygłaszając formułę trójcowa, która się przechowała w Kościele. Jest to prostota, podobna do prostoty chrztu, jaki Żydzi sprawowali obrzędowo długi czas przed naszą erą. Nie masz tu żadnej wzmianki o własności uświęcającej chrztu, o czym pojęcie spotyka się, począwszy od końca pierwszego stulecia w pismach Ojców Kościoła, a tem bardziej o egzorcyzmach, namaszczeniach i innych czynnościach obrzędowych, które Tertuljan, jeden z pierwszych, zaleca. Nie ma również mowy o zwyczaju, wspomnianym w księdze VII *Postanowień apostołskich*, dołączania do wody chrztu namaszczenia olejem świętym i znaku krzyża, czynionego olejem wonnym. Z drugiej strony,

*) Didache nie wskazuje osoby, która chrzcila; musiał to być jeden ze starszych gminy, może prorok.

nie masz w *Didache* idei o odrodzeniu duchowem katechumena.

III.—Rozdział, odnoszący się do sprawowania obrządku *Eucharystji*, jest wzruszający prostotą. Nie masz żadnego pojęcia o sakramencie, nie masz ani śladu pojęcia transsubstancjacji, która zjawia się po raz pierwszy u Justyna Męczennika około roku 150. Zwykle pożywanie braterskie, które jest zarazem znakiem złączenia wiernych ze sobą i z Mistrzem swym, i z drugiej strony, ofiara serca Jezusowi. Warunki niezbędne do przyjęcia udziału w *Eucharystji*: ochrzcenie się w imię Pana, wyznanie grzechów wobec Kościoła i pogodzenie się z bliźnim, znajdują się w *Apologii* Justyna Męczennika (I, 66). Modlitwy, zawarte w *Didache*, mają punkty styczne z pewnemi błogosławieństwami, jakie Żydzi wygłaszali przed, podczas i po jedzeniu, ale mają jeszcze więcej pogody i światła. Przy obrzędzie *Eucharystji* w pierwotnym Kościele winni byli przewodniczyć prorocy, nie zaś biskupi, bowiem *Didache* oznacza ich formalnie, jako wielkich kapłanów pierwszych gmin chrześcijańskich.

DZIEŁA SÉDIR'A

w przekładzie

JÓZEFA JANKOWSKIEGO,

Wtajemniczenia, powieść dla „małych dzieci“, z przedmową autora do czytelników polskich (str. 340) Mk. 5000

Wielce zajmująca, o ogromnej wadze duchowej, książka ta głośnego mistyka chrześcijańskiego współczesnej Francji, zwanego siebie „żołnierzem Chrystusowym“, założyciela t. zw. *Amitiés spirituelles* (*Przyjaźni duchowych*), które mają za cel realizację ideału chrześcijańskiego, miłosierdzia i braterstwa, a które siecią swą dobroczynną ogarnęły już główne ośrodki świata, przeprowadza czytelnika przez wszystkie wtajemniczenia, kierując go ku jedynej ścieży „Prawdy i Życia“, ku Ewangelji Chrystusowej. Maluje ona postać tajemniczą najwyższego Wtajemniczonego, o mocy nadprzyrodzonej, jednego z tych wysłańców niebieskich, jacy strzegą świat od zagłady. Postać taka znana była autorowi. Przepiękna przedmowa autora do czytelników polskich wieńczy na czele całe to dzieło.

Siedem ogrodów mistycznych. (Wyczerpane).

Niezbędny przewodnik dla pracujących nad rozwojem duchowym, pozwalający zdać sobie sprawę ze stopnia duchowego i zarządzić postępowanie w dążeniu do Królestwa Bożego.

Obowiązek duchowy. (jego ideał, jego pojęcie, jego ziszczenie). Wydanie drugie, poprawione według 5-go wydania francuskiego . . . Mk. 1000

O prawdziwej religii Mk. 300

Droga prawdziwa do Boga prawdziwego Mk. 300

Siły mistyczne i sprawowanie życiowe (12 odczytów) Mk. 4200

„Sédir dokonał wielkiego dzieła, zarazem umysłowego i mistycznego. Zamierzył on przywrócić Ewangeljom znaczenie ich tajemne, i dać odczuć wszystkim sercom osobowość nadludzką Tego, który jest ich ośrodkiem. Zamiar taki wymaga wiedzy bardzo rozległej i darów wyższych od wiedzy, które ją przekraczają i zmuszają do pokory. Autor posiada i jedno, i drugie. Dwanaście odczytów, złączonych tutaj, czarują wszystkie umysły pięknnością stylu i wiadomościami, jakie zawierają. Jest to jednak najmnijsem z ich dobrodziejstw, i nie jest to napewno ich celem; mierzą one wyżej, najwyżej niewątpliwie, dokąd osiągnąć można. Poruszają w nas one intuicję samą Boskości przez ujęcie bezpośrednio jej spełnienia historycznego. Oddawien już, mniemam, nie uczyniono wysiłku użyteczniejszego. Książki takie nie sądzi się, lecz czuje się je. Jest to książka pierwszorzędna“.

La Revue, № 21, 1912.

Gabriel Trarieux.

Pieśń nad Pieśniami (próba wytłomaczenia). Mk. 900
Na lepszym papierze Mk. 1200

Piękny i głęboki komentarz, razem natchnione epitalamium na Złączenie duszy ze Słowem, ku któremu autor powołuje czytelnika, jak zawsze gorąco.

Wykłady Ewangelji. Tom I, Lata dziecięce Chrystusa Mk. 3500

Wykłady Ewangelji Sédir'a stanowią, by tak rzec, koronę natchnionej Ewangelją twórczości gorliwego tego bojownika Chrystusowego. Posiadają one podwójną wartość nieoszacowaną: wzbudzają uczucie chrześcijańskie, przyprawiają skrzydła do lotu w sfery Absolutu, w sfery Słowa Boskiego, i ukazują, bodajże poraz pierwszy, w takim bogactwie i z takim umiłowaniem, świat wtajemniczenia chrześcijańskiego, przewyższający o całe niebo rzeczywiste wszystkie wtajemniczenia i wszystkie kabały religij starego świata. Wykłady Ewangelji Sédir'a są zwłaszcza drogowskazem nakierowującym dla tych wszystkich, którzy, nie rozumiejąc istoty chrześcijaństwa, grzęzną i upajają się ezoteryzmami starych religij, opóźniając i uwsteczniając tem dzieło jedynej „Drogi i Życia“, jedynego i ostatecznego celu rozwojowego ludzkości.

Tom II, Kazanie na górze Mk. 3750

Treść: Wstęp. — Zwiastun, Przeciwnik i Przyjaciele. — Kuszenie. — Błogosławieństwa. — Prawo Nowe. — Modlitwa. — Dom Duchowy.

Natchniony autor w drugim tym tomie Wykładów Ewangelji prowadzi w dalszym ciągu czytelnika przez kraje wieczyste Słowa Bożego, wtajemniczając go w jedyne źródło Życia, naukę Chrystusa.

Trzy odczyty. Chrystus, Syn Boży. Kochaj bliźniego swego. Mistycy w społeczeństwie współczesnym. (Z portretem autora). Mk. 1500

Trzy te odczyty wygłosił autor w Warszawie w październiku 1922 r.

Kilku przyjaciół Boga.

Treść: Święci. — Joanna d'Arc. — Pascal. — Proboszcz z Ars. — Nieznany. — Mistycy w społeczeństwie współczesnym. — Przyjaźni duchowe Mk. 3500
Na lepszym papierze Mk. 8000

Autor rzuca na postaci te religijne ducha, czyste i piękne nadewszystko, światło ostateczne, otwierające na przyszłość nadzieje jak najżywotniejsze.

W PRZYGOTOWANIU:

Wykłady Ewangelji:

Tom III, Życie publiczne Pana Naszego Jezusa Chrystusa.

Siedem ogrodów mistycznych. — Wydanie drugie według 2-go wydania francuskiego. (Powiększone).

Rozmyślania.

Didache czyli Nauka Dwunastu Apostołów 3000

Przełożył z greckiego Józef Jankowski z dodaniem komentarza E. Besson'a, z francuskiego wydania Biblioteki „Les Amitiés Spirituelles“.

Najstarożytniejszy dokument nauki chrześcijańskiej w całej swej pierwotnej prostocie.

Biblioteka Śląska w Katowicach

ID: 0030001266745

I 736709